

CONTROVERSE PRIVIND EVALUAREA: COST ISTORIC VERSUS VALOARE JUSTĂ

*Conf. univ. dr. Liliana Lazari, ASEM
Lect. univ. Liliana Țurcanu, ASEM*

The valuation of assets and liabilities is a topic of interest both for professional accountants and accounting information users. Evaluation model for drawing up financial statements may significantly influence the quality of accounting information and financial statements published. The core problem of all the times was the designing of an evaluation model, that will satisfy the needs of users. However, neither theorists, nor practitioners have reached a satisfactory result for the problem of accounting assessment. The problematic aspects are examined in the given article.

Evaluarea activelor și datoriilor bilanțiere este un subiect de interes atât pentru profesioniștii contabili, cât și pentru utilizatorii informației contabile. Modelul de evaluare ales pentru întocmirea situațiilor financiare poate influența semnificativ calitatea informației contabile furnizate și valoarea situațiilor financiare publicate.

De-a lungul timpului, au existat numeroase dezbateri privind alegerea unui model de evaluare potrivit, care să satisfacă, în mod optim, nevoile utilizatorilor de situații financiare. Cu toate acestea, nici teoreticienii, nici practicienii nu au ajuns la un rezultat satisfăcător în rezolvarea problemei evaluării contabile. Literatura de specialitate menționează atât avantaje, cât și dezavantaje pentru principalele modele de evaluare – *la costuri istorice și la valoarea justă*. În procesul evaluării, apar probleme privind gradul de obiectivitate al procesului de evaluare, credibilitatea și relevanța informației contabile oferite, atitudinea de conservatorism sau de optimism a profesionistului contabil în evaluare, primatul bilanțului sau, din contra, al raportului de profit și pierdere. Aceste aspecte sunt analizate în cele ce urmează, prin prezentarea echilibrată atât a avantajelor, cât și a dezavantajelor celor două modele de evaluare (la costuri istorice și la valoarea justă), din perspectiva controverselor mai sus menționate.

Realizarea unei evaluări corecte nu constituie însă o problemă simplă din mai multe considerente:

- în mod obiectiv, procesul de generalizare a datelor reflectate de contabilitate înseamnă un proces de abstractizare, care, în sine, implică îndepărtarea de realitate în mai mare sau mai mică măsură. Deci, oricât de bine intenționat ar fi cel care face evaluarea, aceasta va cuprinde o doză mai mare sau mai mică de relativism. Situațiile financiare vor realiza incontestabil o realitate, dar o realitate aproximativă;
- tendințele inflaționiste și deprecierea monetară constituie un alt motiv pentru care evaluarea bilanțieră devine o problemă dificilă în condițiile actuale;
- progresul tehnic care se realizează într-un ritm deosebit de accelerat în condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane, de asemenea, afectează modul de evaluare a posturilor de bilanț, creând probleme extrem de dificile în legătură cu calcularea amortismentelor.

Anterior, când noțiuni ca „inflația” și „evoluția puterii de cumpărare” erau ignorate, obiectivul principal al contabilității era acela de stabilire a costului inițial (istoric). S-a constatat că costul istoric este „învechit” și nu putea să mai redea valoarea corectă, justă pentru perioadele posterioare înregistrării.

Trecerea de la o contabilitate bazată pe costuri istorice la una bazată pe valori juste a fost catalogată ca fiind o revoluție conceptuală în contabilitate. Obiectivul contabilității bazate pe valoarea justă este de a reflecta valorile de piață în situațiile financiare și modificările acestora în situația consolidată a rezultatelor obținute de entitate. Acest rol pune deja numeroase probleme practice, deoarece estimarea valorii juste să rămână un proces subiectiv, mai ales că

aceasta trebuie făcută și în lipsa existenței unei piețe, ceea ce implică multe raționamente profesionale și posibilitatea manipulării de cel care o estimează.

Printre factorii care au dus la apariția valorii juste, putem enumera:

- a. Dezvoltarea piețelor de capital;
- b. Necesitatea unei contabilități armonizate la scară mondială;
- c. Inflația.

Conceptul de valoare justă a suscitat dezbateri vii în ceea ce privește contabilitatea contemporană ca teorie și practică. La început, s-a folosit legătura cu activele financiare. Astăzi, este sesizată tendința ca acest concept să se extindă la mult mai multe dintre sau chiar la ansamblul activelor, datoriilor și capitalului propriu ale entității.

Extinderea ariei de cuprindere a valorii juste a fost favorizată de dezvoltarea piețelor de capital și de îmbunătățirea modalităților de prelucrare a informațiilor. Astfel, valoarea justă, ca și bază de evaluare, are cei mai mulți susținători îndeosebi în țările cu economia axată pe piața de capital.

Termenul de *valoare justă* este traducerea expresiei anglo saxone „fair value”, care, din punct de vedere literar, corespunde „valorii sincere” sau “valorii loiale”.

Din punct de vedere conceptual, valoarea justă reprezintă:

- Valoarea venală – prețul pe care un bun ar putea fi schimbat în cadrul unei tranzacții echilibrate;
- Suma pentru care un activ ar putea fi schimbat într-o tranzacție echilibrată, între părțile informate și determinate, altfel decât într-o vânzare forțată de lichidare;
- Suma la care poate fi tranzacționat un activ sau decontată o datorie, de bună voie, între părțile aflate în cunoștință de cauză, în cadrul unei tranzacții în care prețul este determinat obiectiv.

Concretizarea practică a valorii juste are loc prin: valoarea de utilitate sau valoarea fluxurilor viitoare, valoarea de piață, valoarea de înlocuire, valoarea netă contabilă.

Astfel, enumerăm **avantajele valorii juste**, care:

1. Permit obținerea unor situații financiare mai fiabile – în contextul celor mai importante caracteristici calitative ale informației contabile și anume: relevanța și fiabilitatea, valoarea justă este instrumentul de măsură cel mai pertinent, mai ales pentru instrumentele financiare, pentru care, în general, se pot obține informații suficient de fiabile. Spre exemplu, „valoarea justă permite un tratament contabil fiabil pentru operațiile de acoperire a riscului valutar”.

2. Oferă o mai mare obiectivitate și neutralitate contabilă – corecțiile care se aduc costului istoric, în special înregistrarea ajustărilor privind deprecierea aferentă activelor, se bazează pe estimări foarte aproximative, subiective, supuse managerului entității. Se afirmă că valoarea justă nu permite excesul de contabilitate creativă din partea managementului.

Normalizatorii americani, la rândul lor, subliniază neutralitatea valorii juste în ceea ce privește instrumentele financiare, astfel, pentru un instrument, aceasta este determinată făcând apel la informații de piață, externe entității, așadar neutre.

3. Permit o mai bună comparabilitate a activelor fungibile, îndeosebi a instrumentelor financiare – acestea sunt transformate în valori actuale, indiferent de data inițială a înregistrării lor în conturi.

4. Permit o viziune „mai economică” asupra activelor și capitalurilor atrase de entitate – astfel, investitorii apreciază, în mod deosebit, conceptul în luarea deciziilor, pentru că el reflectă opinia piețelor și traduce mai bine valoarea actualizată a fluxurilor monetare viitoare. Este deci orientată spre previziune.

5. Oferă o mai bună informare și comparare privind performanțele prezente și viitoare ale entității – în acest context, valorile contabile nu permit întotdeauna compararea performanțelor, în timp ce o valoare a zilei, oferită de piață facilitează comparabilitatea informațiilor. De asemenea, prin intermediul valorii juste, rezultatul ar fi măsurat prin variația

valorii activelor, capitalului propriu și datoriilor, făcându-se distincție între rezultatul din exploatare și rezultatul financiar, economic.

Afirmația se bazează pe generalizarea sistemului de evaluare în valori juste. Noua modalitate de cuantificare a rezultatului ar ameliora exprimarea valorii economice de către contabilitate. Măsura performanței ar fi mai globală, având în vedere că sunt reflectate la rezultatul financiar plusurile sau minusurile latente generate, de exemplu, de instrumentele financiare.

6. Reduce diferența dintre valoarea contabilă și valoarea bursieră, pentru entitățile cotate – acest argument în favoarea valorii juste presupune evaluarea tuturor sau majorității elementelor situațiilor financiare la valoarea justă. În acest mod, se poate determina cu ușurință valoarea entității prin metoda patrimonială. Aceasta face parte din metodologia consacrată de evaluare a afacerii, în care este inclusă și evaluarea bazată pe informațiile pieței de capital.

7. Îmbunătățește controlul managerilor asupra patrimoniului entității – aceasta s-ar putea realiza în condițiile în care situațiile financiare, în integralitatea lor, ar fi evaluate la valori juste. Astfel, managerii ar avea la dispoziție o bază de date prețioasă pentru calculul și controlul unor indicatori prin care se poate spori valoarea pentru acționari. Și chiar mai mult. Astfel de situații financiare ar permite să se observe cât din valoarea acționarială globală provine din capacitatea entității de a obține un randament al activelor superior celui de pe piață, iar pe altă parte, cât se datorează simplei dețineri a activelor.

8. Oferă o coerență a gestiunii active a riscurilor financiare – astfel, băncile, mai ales, pot să-și gestioneze cotidian riscul ratei dobânzii și riscul de schimb valutar.

9. Are un caracter mult mai universal decât costul istoric – acesta din urmă este influențat de particularitățile datorate dreptului contabil și fiscal local.

Criticii valorii juste arată despre conceptul de valoare justă că a fost introdus în practica contabilă fără o reflexie teoretică aprofundată și fără să fie analizate consecințele unei evaluări generale a activelor, capitalului propriu și datoriilor după acest principiu.

Într-adevăr, se constată rețineri din partea multor specialiști din domeniul contabil față de valoarea justă, rețineri care sunt din cauza multiplelor fațete atașate acestui concept.

După altă opinie, utilizarea valorii juste nu conduce neapărat la o nouă contabilitate, altfel spus la o revoluție contabilă, ci este vorba de o revoluție a modelului contabil. În sprijinul acestei rețineri față de importanța valorii juste, se arată că acesta coexistă de câțiva timp alături de costul istoric, în cadrul unui sistem contabil mixt. Diferența constă doar în denumire, având în vedere că, mai înainte, se vehicula termenul de valoare actuală.

Neajunsurile prezentate de valoarea justă, regăsite în literatura de specialitate, sunt:

1. Nu oferă întotdeauna o informație fiabilă – altfel spus, este dificil să se calculeze de către personalul entității fără aportul unui expert în evaluare, mai ales în cazul entităților necotate, pentru care piața de capital nu dă niciun indiciu. Alți autori numesc acest inconvenient aferent valorii juste riscul modelului.

2. Determinarea sa concretă pune numeroase probleme tehnice și financiare – astfel, în cazul în care valoarea de piață nu este la îndemână și se apelează la metode specifice de evaluare, este necesar să se cunoască metodologia evaluării activelor și să se determine anticipările pieței care nu sunt direct observabile. Pe de altă parte, costul de obținere al valorii juste poate fi ridicat.

3. Creează dificultăți în determinarea rezultatului financiar – noile valori ale activelor, capitalului propriu și datoriilor sunt valori potențiale, latente. În plus, valorile de piață (materializarea valorii juste) sunt volatile. Totuși, volatilitatea mai mare a rezultatelor nu este neapărat un aspect negativ, pentru că, în fond, este reflectată realitatea.

4. Nu permite reflectarea valorii activelor intangibile – astfel, unele active de acest fel n-au făcut obiectul înregistrărilor contabile, dar au un aport semnificativ la valoarea globală a afacerii. Exemple în acest sens sunt: calificarea și motivarea personalului, competența managerilor, calitatea de bun platnic al entității.

5. Oferă o viziune pe termen scurt asupra situației financiare a entității – obținerea valorii juste se poate realiza printr-o estimare a performanțelor viitoare ale activelor entității, urmată de o actualizare a fluxurilor de numerar care vor fi generate de aceste elemente. Deși anticipativă, metoda nu reflectă situația financiară pe termen lung, pe termen scurt și mediu. Aceasta pentru că valorile curente obținute prin previziune țin seama de informațiile existente la data estimării, dar circumstanțele avute în vedere se pot modifica, iar odată cu ele și valorile previzionate. Așadar, valorile determinate au o valabilitate pe termen scurt.

6. Influențează modul de raportare și de analiză a unor elemente sau operații supuse evaluărilor bazate pe valoare justă – în cazul instituțiilor de credit, se pune problema influenței evaluării juste asupra rezultatelor și capitalului propriu ale acestor entități. Astfel, poate fi pusă în discuție utilitatea contului de profit și pierdere (respectiv a rezultatelor sale specifice), bazat pe evaluarea instrumentelor la valoarea justă și pe influența mai mult sau mai puțin evidentă a pieței.

7. Avantajează una dintre categoriile de utilizatori ai informației contabile, și anume investitorii – aceasta pentru că oferă, în primul rând, informații privind performanțele bursiere ale entității, or acestea nu-i privesc direct pe ceilalți utilizatori de informații, care ar avea dreptul să primească informații implicite sau explicite specifice lor. Oricum, este dificil ca normele contabile și normalizatorii să reușească să satisfacă interesele tuturor utilizatorilor. Cu toate că își declară deschiderea spre toate grupurile de utilizatori, chiar și IASB privilegiază investitorii, în raport cu cerințele cărora și-a gândit normele.

Ca urmare a argumentelor în defavoarea sa, este puțin probabil ca valoarea justă să se aplice în cadrul unui sistem contabil de sine stătător, cu atât mai mult în condițiile de pierdere a încrederii în piețele de capital, constatate în ultimii ani, amplificate de criza economică globală. Aceasta pentru că valoarea justă este o emanație a pieței de capital. Chiar dacă se iau în discuție avantajele oferite de sistemul valorii juste, care se pun în balanță cu dezavantajele, nu se poate afirma cu certitudine că acesta este superior sistemului costului istoric. Cel din urmă are un avantaj incontestabil – acela de a fi cunoscut și deci stăpânit.

Conținutul normelor contabile actuale confirmă acest lucru prin prevederea unei combinații între valoarea justă și costul istoric ca modalități de evaluare.

Bibliografie:

1. Ristea Mihai „Baza și alternativ în contabilitatea întreprinderii”, Ed. Tribuna Economică, București, 2003.
2. Feleagă Liliana, Feleagă Niculae, „Contabilitate financiară, o abordare europeană și internațională”, vol. 1. Contabilitate financiară fundamentală, Ed. Economica, București, 2007, p.307.
3. Feleagă Liliana, Feleagă Niculae „Contabilitate financiară, o abordare europeană și internațională”, vol. 2. Contabilitate financiară aprofundată, Ed. Economica, București, 2007, p.138.
4. Deaconu Adela, „Valoarea justă. Concept contabil”, Ed. Economica, București, 2009
5. „Analysis of the Current Financial Crisis from an Accounting Point of View” disponibil online la : <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/ijbm/article/view/3959>.